

УДК 342.95

DOI [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1\(30\).555](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1(30).555)

О. О. Єрмак
кандидат економічних наук

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Актуальність теми дослідження. Наразі в правовому колі відсутні дослідження проблемних питань дисциплінарної відповідальності державних службовців правоохоронного органу, які б повній мірі слугували їх вирішенню, що викликає актуальність обраної теми.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням питань, пов'язаних із дисциплінарною відповідальністю, окремих її видів займалися такі науковці, як В.Б. Авер'янов, А.М. Авторгов, Л.Р. Біла-Тіунова, Ю.П. Битяк, М.Б. Боброва, О.О. Губанов, Є.В. Додін, В. С. Князєв, А.М. Медведєв, С.В. Новак, О.Д. Петрішак, В.В. Прокопенко та ін та інші.

Однак питанням дисциплінарної відповідальності державних службовців правоохоронного органу як виду юридичної відповідальності приділено недостатньо уваги, що зумовлює необхідність в їх додатковому вивченню.

Постановка завдання (формулювання цілей статті). Метою статті є дослідження інституту дисциплінарної відповідальності державних службовців правоохоронних органів.

Виклад основного матеріалу. Одним із видів правового статусу певної категорії осіб є вид професійної діяльності, яким є державна служба в правоохоронних органах. Необхідність дослідження правового статусу державних службовців у цілому, у тому числі правоохоронних органів, обумовлена наявністю певного кола спеціальних прав та обов'язків, для виконання своїх службових повноважень; наділення їх підвищеною відповідальністю за порушення або неналежне виконання обов'язків; наявністю особливих пільг та соціально-правового забезпечення.

Дослідження інституту юридичної відповідальності має свої особливості, що пов'язується насамперед з багатоаспектністю цього феномену. На законодавчому та теоретичному рівні не сформовано єдиного підходу до визначення терміну «юридичної відповідальності».

В аспекті теорії правовідносин, відповідальність розглядається як різновид «правоохоронних відносин, що виникли з факту правопорушення між державою в особі її судових і правоохоронних органів та особою, винною у його вчиненні та юридичним обов'язком правопорушника зазнати позбавлення певних цінностей, що йому належали; під кутом реакції держави на факт вчинення пра-

вопорушення та подальшого впливу на поведінку винної особи, юридичну відповідальність необхідно розуміти як здійснювані уповноваженими державою суб'єктами заходи державного примусу до особи, котра вчинила правопорушення» [1, с. 34].

На думку А.О. Гребенюк юридичній відповідальності притаманні такі ознаки: є різновидом соціальної відповідальності; забезпечується державою у примусовому порядку; полягає у застосуванні до правопорушника законодавчо визначеного переліку санкцій; настання для правопорушника негативних наслідків у зв'язку із застосуванням стягнень; застосовується чітко визначеним переліком публічних органів [2, с. 69].

Правові засади юридичної відповідальності державних службовців правоохоронних органів врегульовано нормами Конституції України [3], Закону України «Про державну службу» [4], Кодексом про адміністративні правопорушення [5], Цивільним кодексом України [6], Кримінальним кодексом України [7], спеціальними законами. Також про види юридичної відповідальності, за які державного службовця правоохоронного органу може бути притягнуто до відповідальності йдеться в положеннях, статутах, посадових інструкціях, контрактах.

Юридична відповідальність державних службовців правоохоронних органів безпосередньо пов'язано із обов'язками, якими вони наділені в силу наданих повноважень. Відповідно до Порядку розроблення посадових інструкцій державних службовців категорій «Б» та «В», затвердженого Наказом Національного агентства України з питань державної служби від 11.09.2019 р. № 172-19 посадові обов'язки розглядаються як перелік дій, що виконуються за посадою державної служби для реалізації завдань і функцій, покладених на структурний підрозділ чи державний орган в цілому [8].

Під юридичною відповідальністю державного службовця правоохоронного органу слід розуміти застосування уповноваженими суб'єктами в установленому законом порядку до державного службовця правоохоронного органу стягнень та примусових заходів за вчинення дисциплінарного проступку, адміністративного або кримінального правопорушення, завдання рішеннями, діями або бездіяльністю матеріальних збитків або майнової шкоди.

Відповідно до Конституції України діяння, які є дисциплінарними правопорушеннями та відповідальність за них визначається виключно законами України [3].

Зазначене дає змогу говорити про заборону встановлювати відповідальність та види діянь, які є порушення на рівні підзаконних нормативно-правових актів, або ж положень, розпоряджень, наказів, статутів, колективних договорів.

Важливо також зазначити, що обов'язки без відповідальності втрачають свою силу та як правило носять лише декларативний характер. Тобто, якщо за порушення обов'язку не передбачено на рівні закону відповідальність, то це буде мати наслідком його не виконання.

Закон України «Про державну службу» містить окремий Розділ VIII, присвячений дисциплінарній відповідальності державних службовців. При цьому, визначення терміну «дисциплінарна відповідальність» в Законі України «Про державну службу» прямо не наведено, також не встановлено відповідних особливостей накладення дисциплінарних стягнень на державних службовців правоохоронних органів.

З огляду на зазначено, можна говорити, що дисциплінарна відповідальність державних службовців правоохоронних органів пов'язано із дотриманням службової дисципліни, яка забезпечується:

1) дотриманням у службовій діяльності вимог Закону України «Про державну службу» та інших нормативно-правових актів у сфері державної служби та виконання правил внутрішнього службового розпорядку;

2) формуванням керівником державної служби правоохоронного органу у підпорядкованих державних службовців високих професійних якостей, сумлінного ставлення до виконання своїх посадових обов'язків, поваги до прав і свобод людини і громадянина, їхньої честі та гідності, а також до держави, державних символів України;

3) поєднанням керівниками правоохоронної сфери усіх рівнів методів переконання, виховання і заохочення із заходами дисциплінарної відповідальності щодо підпорядкованих державних службовців правоохоронних органів;

4) поєднання повсякденної вимогливості керівників правоохоронного органу до підпорядкованих державних службовців з постійною турботою про них, виявленням поваги до їхньої честі та гідності, забезпеченням гуманізму та справедливості [4].

Ступень посадової відповідальності є одним із критеріїв поділу посад державної служби в правоохоронних органах на категорії та під категорії. Окрім цього, відповідальність сторін та вирішення спорів визначено істотною умовою контракту, який може бути укладено в правоохоронному органі.

Обов'язками додержання службової дисципліни наділені з однієї сторони усі державні службовці правоохоронного органу, а щодо забезпечення службової дисципліни керівники правоохоронного органу.

Дисциплінарна відповідальність полягає у накладенні на державного службовця правоохоронного органу дисциплінарних стягнень за вчинення дисциплінарних проступків. Підставою для притягнення державного службовця правоохоронного органу до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку.

Під поняттям «дисциплінарний проступок» прийнято розуміти вчинення протиправної винної дії або бездіяльності чи прийняття рішення, що полягає у невиконанні або неналежному виконанні державним службовцем своїх посадових обов'язків та інших вимог, встановлених Законом України «Про державну службу» та іншими нормативно-правовими актами, за яке до нього може бути застосоване дисциплінарне стягнення.

До державних службовців правоохоронних органів може бути застосовано один із таких видів дисциплінарного стягнення: 1) *зауваження* (у разі недотримання правил внутрішнього службового розпорядку); 2) *догана* (зокрема, у разі вчинення дій, що шкодять авторитету державної служби; невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків, актів органів державної влади, наказів (розпоряджень) та доручень керівників, прийнятих у межах їхніх повноважень; за прогул); 3) *попередження про неповну службову відповідальність* (зокрема, за порушення правил етичної поведінки державних службовців; невиконання вимог щодо політичної неупередженості державного службовця); 4) *звільнення з посади державної служби* (зокрема, за порушення Присяги державного службовця; за вияв неповаги до держави, державних символів України, Українського народу; за перевищення службових повноважень, якщо воно не містить складу кримінального або адміністративного правопорушення).

В даному випадку, слід вказати на міжнародний досвід законодавства Федеративної республіки Германії з питань правового регулювання процедури притягнення публічних службовців до дисциплінарної відповідальності, яким передбачено можливість застосувати до державних службовців таких видів дисциплінарних стягнень як: 1) догана; 2) штраф; 3) скорочення заробітної плати; 4) зниження в посаді; 5) звільнення з посади державної служби.

Також, цікавими видаються положення законодавства Федеративної республіки Германії про застосування дисциплінарних заходів до державних службовців, які вже вийшли на пенсію, а саме: 1) зменшення пенсії; 2) позбавлення пенсії.

На відмінно від Федеративної республіки Германія, в Україні скорочення заробітної плати та зниження в посаді до державних службовців не застосуються в якості дисциплінарних стягнень відповідно до законодавства про державну службу. Також за національним законодавством не передбачено можливості застосування дисциплінарних заходів до державних службовців, які вже вийшли на пенсію.

Розділяємо думку О.О. Губанова, що для України може бути прийнятим досвід Федеративної республіки Германії в частині створення і функціонування дисциплінарних судів, які є головними суб'єктами накладання дисциплінарних стягнень на державних службовців [9, с. 20]. При цьому, окремі судді повинні спеціалізуватись на розгляді дисциплінарних проваджень відносно працівників правоохоронних органів, що обумовлено специфікою їх діяльності та виконуваних функцій.

Під терміном «дисциплінарна відповідальність державних службовців правоохоронних органів» пропонуємо розуміти вид юридичної відповідальності, який може бути застосовано до державних службовців правоохоронних органів за невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, посадовою інструкцією, а також порушення правил етичної поведінки та інше порушення службової дисципліни.

На час застосування дисциплінарного стягнення відносно державного службовця правоохоронного органу встановлюються відповідні обмеження, зокрема: не присвоюється черговий ранг, не здійснюється просування по службі протягом, не застосовуються заохочення.

Інформація про дисциплінарні стягнення та їх зняття заноситься до особової картки державного службовця. При цьому, державний службовець правоохоронного органу наділений правом на оскарження в установленому законом порядку рішень про накладення дисциплінарного стягнення, звільнення з посади державної служби, а також висновку, що містить негативну оцінку за результатами оцінювання його службової діяльності.

Важливо зазначити, що керівник державної служби, який в установленому Законом України «Про державну службу» порядку не вжив заходів для притягнення підпорядкованого йому державного службовця до дисциплінарної відповідальності, несе відповідальність згідно із законом [4].

Висновки. Проведене дослідження дало змогу розкрити правову природу дисциплінарної відповідальності, як необхідного структурного елементу адміністративно-правового статусу державного службовця правоохоронного органу.

Обґрунтовано, що дисциплінарна відповідальність полягає у накладенні на державного службовця правоохоронного органу дисциплінар-

них стягнень за вчинення дисциплінарних проступків. Підставою для притягнення державного службовця правоохоронного органу до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку.

Зазначено, що до державних службовців правоохоронних органів може бути застосовано один із таких видів дисциплінарного стягнення: 1) зауваження; 2) догана; 3) попередження про неповну службу відповідність; 4) звільнення з посади державної служби.

Висвітлено досвід Федеративної республіки Германія щодо видів дисциплінарних стягнень.

Запропоновано під терміном «дисциплінарна відповідальність державних службовців правоохоронних органів» розуміти вид юридичної відповідальності, який може бути застосовано до державних службовців правоохоронних органів за невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, посадовою інструкцією, а також порушення правил етичної поведінки та інше порушення службової дисципліни.

Література

1. Сердюк І.А. Методологічний аналіз сучасних інтерпретацій поняття «юридична відповідальність». Бюлетень Міністерства юстиції України. 2011. № 1. С. 30-35.
2. Гребенюк А.О. Відповідальність за переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем: дис. канд. юр. наук : 12.00.07 / адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Запоріжжя, 2021. 224 с. URL: http://phd.znu.edu.ua/page//dis/07_2021/Hrebeniuk.pdf.
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19/card2#Card>.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/ed20210527#Text>.
6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ed20210527>
7. Кримінальний Кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
8. Порядок розроблення посадових інструкцій державних службовців категорій "Б" та "В": наказ Національного агентства України з питань державної служби від 11.09.2019 р. № 172-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1077-19/ed20190911#n22>.
9. Губанов О.О. Юридична відповідальність публічних службовців: порівняльно-правове дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Запоріжжя, 2020. 38 с. URL: http://phd.znu.edu.ua/page//aref/07_2020/gubanov_avtoreferat.pdf

Анотація

Єрмак О. О. Дисциплінарна відповідальність державних службовців правоохоронних органів. – Стаття.

Статтю присвячено дослідженню дисциплінарної відповідальності державних службовців правоохоронних органів.

Зазначено, що державних службовців правоохоронних органів може бути притягнуто до дисциплінарної, матеріальної, адміністративної та кримінальної відповідальності.

Наголошено, що в законодавстві відсутнє визначення терміну «дисциплінарна відповідальність державних службовців правоохоронних органів».

Запропоновано під юридичною відповідальністю державного службовця правоохоронного органу розуміти застосування уповноваженими суб'єктами в установленому законом порядку до державного службовця правоохоронного органу стягнень та примусових заходів за вчинення дисциплінарного проступку, адміністративного або кримінального правопорушення, завдання рішень, діями або бездіяльністю матеріальних збитків або майнової шкоди.

Наголошено, що ступень посадової відповідальності є одним із критеріїв поділу посад державної служби в правоохоронних органах на категорії та під категорії.

Зазначено, що обов'язками додержання службової дисципліни наділені з однієї сторони усі державні службовці правоохоронного органу, а щодо забезпечення службової дисципліни керівники правоохоронного органу.

Обґрунтовано, що дисциплінарна відповідальність полягає у накладенні на державного службовця правоохоронного органу дисциплінарних стягнень за вчинення дисциплінарних проступків.

Наведено авторське визначення терміну «дисциплінарна відповідальність державних службовців правоохоронних органів», як вид юридичної відповідальності, який може бути застосовано до державних службовців правоохоронних органів за невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, посадовою інструкцією, а також порушення пра-

вил етичної поведінки та інше порушення службової дисципліни.

Ключові слова: державний службовець, правоохоронний орган, юридична відповідальність, дисциплінарна відповідальність, проступок, підстави, стягнення.

Summary

Yermak O. Disciplinary responsibility of civil law enforcement servants. – Article.

The article is devoted to the study of disciplinary liability of civil servants of law enforcement agencies.

It is noted that civil servants of law enforcement agencies may be subject to disciplinary, material, administrative and criminal liability.

It is emphasized that the legislation does not define the term “disciplinary liability of civil servants of law enforcement agencies.”

It is proposed that the legal responsibility of a civil servant of a law enforcement body be understood as the application by authorized entities in the manner prescribed by law to a civil servant of a law enforcement body of penalties and measures of coercion for committing a disciplinary offense, administrative or criminal offense, committing decisions, actions or omissions.

It is emphasized that the degree of official responsibility is one of the criteria for dividing civil service positions in law enforcement agencies into categories and sub-categories.

It is noted that all civil servants of the law enforcement body have the responsibilities to observe official discipline, and on the one hand, the heads of the law enforcement body are responsible for ensuring official discipline.

It is substantiated that disciplinary responsibility consists in imposing disciplinary sanctions on a civil servant of a law enforcement body for committing disciplinary offenses.

The author's definition of the term “disciplinary liability of civil servants” as a type of legal liability that can be applied to civil servants for failure to perform or improper performance of duties specified by law and other regulations, job description, and also violation of the rules of ethical conduct and other violations of official discipline.

Key words: *civil servant, law enforcement agency, legal responsibility, disciplinary responsibility, misdemeanor, grounds, penalties.*